

Հայաստանի Հանրապետության
Կենտրոնական բանկ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ

Եվրոբանկի և

Հայաստանի Հանրապետության

փոխհարաբերությունները

(2004թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ)

Հեղինակ՝

Մարգարիտ Մամիկոնյան

Դրամավարկային քաղաքականության վարչություն

ԵՐԵՎԱՆ 2005

Բովանդակություն

I. Ընդհանուր տեղեկատվություն 3

II. Եվրոբանկի և ՀՀ փոխհարաբերությունները 6

III. Զննարկված և հետագա ընթացք չստացած ծրագրերը 14

*IV. Նախատեսվող ծրագրերը գործող մեխանիզմների շրջանակներում
15*

*V. Եվրոբանկի գործունեության ուղղությունները և ֆինանսավորման
մեխանիզմները ներկա էտապում 16*

Գրականության ցանկ 22

I. Ընդհանուր տեղեկատվություն¹

Ջարգացման և վերականգնման եվրոպական բանկը (այսուհետ՝ Եվրոբանկ) ստեղծվել է 1991 թվականին՝ օգնելու համար կենտրոնական և արևելյան Եվրոպայի և նախկին ԽՍՀՄ երկրներին անցնելու նոր տնտեսավարման մեխանիզմների և զարգացնելու մասնավոր ու ձեռնարկատիրական նախաձեռնությունները:

Եվրոբանկի բաժնետիրական կապիտալը, որը ձևավորվում է 60 երկրների կառավարությունների և 2 միջազգային հաստատությունների ներդրումներից, բաղկացած է 2 մլն բաժնետոմսերից՝ յուրաքանչյուրը 10,000 եվրո անվանական արժեքով:

1991-2004թթ.-երի ընթացքում Եվրոբանկը իր գործունեության տարածաշրջանում իրականացրել է 1,140 ծրագրեր՝ ներդնելով ավելի քան 25.322 մլրդ եվրո²:

Արևելյան և կենտրոնական Եվրոպայի ու նախկին ԽՍՀՄ հանրապետություններում Եվրոբանկի համեմատական ռազմավարությունը և նրա կողմից ֆինանսավորվող ծրագրերի հանգամանալից ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Եվրոբանկը, որպես կոմերցիոն կառույց, ներդրումներ իրականացնելիս անպայմանորեն հաշվի է առնում այդ երկրում մակրոտնտեսական և քաղաքական կայունությունը, զարգացած և հուսալի ֆինանսական համակարգի կամ որոշ երկրներում բարձր ֆինանսական եկամտաբերություն ունեցող տնտեսության ճյուղերի (հանքահումքային) առկայությունը (տե՛ս աղ. 1):

Աղ. 1. Եվրոբանկի ծրագրերը ըստ երկրների³

	Եվրոբանկի անդամ-երկրներ	Ստորագրված ծրագրերի թիվը	Եվրո, մլն	Տես. կշիռը ընդհ. ներդրումներում, %
1.	Ռուսաստան	210	5,874.7	23.2
2.	Լեհաստան	136	3,063.6	12.1
3.	Ռումինիա	87	2,531.4	10.0
4.	Հունգարիա	68	1,739.8	6.9
5.	Ուկրաինա	64	1,519.2	6.0
6.	Խորվաթիա	54	1,310.0	5.2
7.	Բուլղարիա	52	1,001.4	4.0
8.	Չեխիա	45	996.5	3.9
9.	Էստոնիա	44	467.6	1.8
10.	Սլովակիա	41	999.8	3.9
11.	Ղազախստան	37	1,027.8	4.1
12.	Սերբիա և Մոնտենեգրո	33	662.6	2.6
13.	Լիտվա	29	434.3	1.7

¹Այս հրապարակումը նոր տվյալներով լրացնում է «Ջարգացման և վերակառուցման եվրոպական բանկ» և «Հայաստանի և Եվրոբանկի փոխհարաբերությունները» հոդվածները («ՀՀ ԿԲ տեղեկագիր», թիվ 3, 1998 և «ՀՀ ԿԲ բանբեր», I-ին եռամսյակ, 2001):

²Տե՛ս EBRD Investments 1991-2004/EBRD Annual Report, էջ 2:

³Տե՛ս նույն տեղում:

14.	Սյուվենիա	26	552.3	2.2
15.	Ուգբեկստան	24	509.5	2.0
16.	Մակեդոնիա	24	376.1	1.5
17.	Լատվիա	24	284.8	1.1
18.	Ադրբեջան	22	458.6	1.8
19.	Մոլդովա	22	157.4	0.6
20.	Վրաստան	21	242.6	1.0
21.	Բոսնիա և Հերցեգովինա	17	348.6	1.4
22.	Ալբանիա	17	223.3	0.9
23.	Դոմինիկյան	16	144.7	0.6
24.	Բելառուս	7	161.2	0.6
25.	Հայաստան	7	88.1	0.3
26.	Տաջիկստան	7	29.2	0.1
27.	Թուրքմենստան	5	117.0	0.5
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	1,140	25,322.3	100

Աղյուսակից երևում է, որ Հայաստանում Եվրոբանկի գործունեությունը եղել է սահմանափակ և Հայաստանում ծրագրերի ֆինանսավորման արժեքը կազմել է Եվրոբանկի կողմից անդամ-երկրներում ներդրված միջոցների ընդամենը 0.3%-ը:

Որպես Բանկ իր գործունեության արդյունավետությունը գնահատելու նպատակով Եվրոբանկը յուրաքանչյուր տարի վերլուծում է 27 անդամ-երկրների անցումային տնտեսություններում շուկայական բարեփոխումների դինամիկ գործընթացը: 2004թ.-ի տարեկան հաշվետվությունում ևս Եվրոբանկը ներկայացրել է այդ երկրների կառուցվածքային և ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների կամ, այլ կերպ ասած, անցումային ինդեքսը: Ինդեքսի չափման սանդղակի միջակայքը սահմանված է 1-ից մինչև 4.33, որտեղ 1-ը ցույց է տալիս, որ այդ երկրում գրեթե ոչինչ չի փոխվել պլանային տնտեսության համեմատ, իսկ 4.33-ը՝ ներկայացնում է ինդուստրիալիզացված շուկայական տնտեսության ստանդարտը: Եվրոբանկի անդամ երկրներում վերոնշյալ ինդեքսի համեմատական գնահատականը, ըստ նվազման տրված է աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2. Անցումային ինդեքսը Եվրոբանկի անդամ-երկրներում⁴

	Եվրոբանկի անդամ-երկրներ	Անցումային ինդեքսը (առավելագույնը 4.33)
1.	Հունգարիա	3.85
2.	Չեխիա	3.74

⁴St'u Building on Success/ EBRD, Economic Snapshots for 2004, էջ 28, 38, 48, 58, 68:

3.	Էստոնիա	3.74
4.	Լեհաստան	3.66
5.	Սլովակիա	3.56
6.	Լատվիա	3.56
7.	Լիտվա	3.48
8.	Խորվաթիա	3.44
9.	Բուլղարիա	3.37
10.	Սլովենիա	3.37
11.	Ռումինիա	3.18
12.	Հայաստան	3.00
13.	Մակեդոնիա	2.96
14.	Վրաստան	2.96
15.	Ռուսաստան	2.96
16.	Ղրղզստան	2.93
17.	Ղազախստան	2.89
18.	Ալբանիա	2.81
19.	Ուկրաինա	2.78
20.	Մոլդովա	2.74
21.	Ադրբեջան	2.63
22.	Բոսնիա և Հերցեգովինա	2.52
23.	Սերբիա և Մոնտենեգրո	2.48
24.	Տաջիկստան	2.30
25.	Ուզբեկստան	2.08
26.	Բելառուս	1.81
27.	Թուրքմենստան	1.30

Ինչպես երևում է աղյուսակից, Հայաստանի անցումային ինդեքսը գնահատվել է 3.00, այսինքն, Հայաստանը հիմնականում զիջում է արևելյան և կենտրոնական Եվրոպայի այն երկրներին, որոնք 2004թ.-ին միացել են կամ նախապատրաստվում են միանալ Եվրամիությանը: Դեռ ավելին, ԱՊՀ երկրների թվում Հայաստանի ինդեքսը ամենաբարձրն է:

Այսպիսով, աղյուսակներ 1 և 2-ի ուսումնասիրությունից գալիս ենք այն եզրահանգման, որ չնայած Եվրոբանկի գործունեությունը Հայաստանում եղել է սահմանափակ և ներդրվել է ընդամենը 88.1 մլն եվրո (երևի թե բարձր ֆինանսական եկամտաբերություն ունեցող տնտեսության ճյուղերի (հանքահումքային) բացակայությամբ պայմանավորված), այնուամենայնիվ Հայաստանում շուկայական տնտեսությանն անցման բարեփոխումները գնահատվում են ավելի բարձր, քան, ԱՊՀ բոլոր և կենտրոնական ու արևելյան Եվրոպայի որոշ երկրներում (Մակեդոնիայում, Ալբանիայում, Բոսնիա-Հերցեգովինայում և Սերբիա-Մոնտենեգրո): Կովկասյան տարածաշրջանի մյուս երկրներում՝ Վրաստանում և Ադրբեջանում Եվրոբանկի ներդրումների ծավալը զգալիորեն գերազանցել է

Հայաստանում իրականացված ներդրումների չափին: Մասնավորապես, 1991-2004թթ.-երին Եվրոբանկը Վրաստանում ներդրել է 242.6 մլն եվրո (2.7 անգամ ավելի, քան Հայաստանում), իսկ Ադրբեյջանում՝ 458.6 մլն եվրո (5.2 անգամ ավելի, քան Հայաստանում)⁵:

II. Եվրոբանկի և ՀՀ փոխհարաբերությունները

Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցում է Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկին (այսուհետև՝ Եվրոբանկ) 1992թ.-ի դեկտեմբերի 7-ից: ՀՀ-ն ունի 1000 բաժնետոմս՝ 10 մլն եվրո ընդհանուր արժողությամբ: 2004թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ Հայաստանը Եվրոբանկին տրամադրել է 3 հասարակ անտոկոս պարտամուրհակ (1998թ.-ի օգոստոսի 12-ին, 1999թ.-ի ապրիլի 16-ին և 2000թ.-ի հոկտեմբերի 23-ին)՝ 322,446.72 ԱՄՆ դոլար ընդհանուր արժողությամբ, որոնք պետք է մարվեն 5 տարիների ընթացքում հավասար մասնաբաժիններով: 1998թ.-ի հունիսի 11-ին իրականացվել է առաջին մարումը և որպես Եվրոբանկի բաժանորդագրական վճար մուծվել է 21,528 ԱՄՆ դոլար:

Եվրոբանկին անդամակցման պահից Տնօրենների խորհրդի կողմից ստորագրվել են 18 ներդրումային ծրագրեր և ենթածրագրեր (այսուհետև՝ ծրագրեր)՝ էներգետիկայի, տրանսպորտի, ագրոբիզնեսի, արդյունաբերության և ֆինանսական համակարգի ոլորտներում⁶: Ստորագրված ծրագրերի ընդհանուր կուտակային գումարը կազմում է 2004թ.-ի վերջի դրությամբ 88.1 մլն եվրո, որից հատկացվել է 80.6 մլն եվրո: Ստորագրված 18 ծրագրերից ներկայումս գործում են 17-ը, որոնցից՝ 3-ը ներդրում է կապիտալում, 3-ը՝ առևտրի աջակցման երաշխիքներ են, իսկ 11-ը՝ պարտքատվություններ:

Հայաստանում Եվրոբանկի առաջին ծրագրերը միայն պետական հատվածի ծրագրեր էին, սակայն 1999թ.-ից Եվրոբանկն իր գործունեությունը կենտրոնացրել է մասնավոր հատվածի ծրագրերի ֆինանսավորման վրա: Գործող ծրագրերից 15-ը մասնավոր հատվածի ծրագրեր են և ներկայացնում են ընդհանուր պորտֆելի շուրջ 34%-ը: Եվրոբանկը, հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության վարկառուական կարողությունների սահմանափակ բնույթը, նախատեսում է մոտ ապագայում այս հարաբերակցությունը հասցնել համապատասխանաբար 40% և 60%: Հաշվի առնելով հայաստանյան ձեռնարկությունների համեմատաբար փոքր չափերը և փոխառություններ ներգրավելու սահմանափակ կարողությունը, այս ոլորտում ֆինանսավորումը հիմնականում իրականացվում է ուղղակի ներդրումային մեխանիզմով (**Direct Investment Facility**):

⁵ Տե՛ս EBRD Investments 1991-2004/EBRD Annual Report, էջ 2:

⁶ 1991-2004թ-ին երկրներում իրականացված ծրագրերի ամփոփիչ աղյուսակում Եվրոբանկը ներկայացրել է խոշորացված ծրագրերի թիվը: Այդ պատճառով էլ նշված է, որ Հայաստանում իրականացվում են 7 ծրագրեր (տե՛ս նաև սույն նյութի աղյուսակ 1-ում):

Աղյուսակ 3. Հայաստանում Եվրոբանկի գործող ծրագրերը (2004թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ)⁷

	Բնագավառը	Ստորագրման տարեթիվը	Ծրագրի անվանումը	Վարկ, մլն. եվրո	Կապի տալ, մլն. եվրո	Երաշխիք, մլն. եվրո
	I. Պետական					
1.	Էներգետիկա	1993	Հրազդան –5 ջերմային բլոկի շինարարություն	42.312		
2.	Տրանսպորտ	1994	«Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնահամալիր	15.708		
3.	Ագրոբիզնես-չի գործում	1995	Մեծաձախ շուկա	0.553		
	II. Մասնավոր					
4.	Ագրոբիզնես	2000	Կոնյակի գործարան	14.654		
5.	Ագրոբիզնես-տարածաշրջանային	2003	Գարեջրի, գինու և հանքային ջրերի բաշխման Castel խմբի ընկերություն	1.612		
6.	Արդյունաբերություն	2002	Ալավերդու պղնձաձուլարան	4.250		
7.	Արդյունաբերություն	2004	«Շեն» կոնցեռն՝ շինանյութերի արտադրության ընդլայնում		1.250	
8.	Բանկային համակարգ	2000	Հայէկոնոմբանկ	0.733		
9.		2002	Հայէկոնոմբանկ			0.679
10.		2004	Հայէկոնոմբանկ		0.904	
11.	Բանկային համակարգ	2002	Անեյիք Բանկ	0.733		
12.		2003	Անեյիք Բանկ			0.253
13.		2004	Անեյիք Բանկ	1.099		
14.	Բանկային համակարգ	2003	Գյուլփոխբանկ	2.198		
15.		2004	Գյուլփոխբանկ			0.05
16.	Բանկային համակարգ	1999	Հումաստան-Հայաստան բանկ		1.054	
17.	Բանկային համակարգ	1995	Ֆինանսական աջակցություն ուսանողներին «Բիզնեսի կառավարում» գծով մասնագիտացման համար	0.001		0.089
	ԸՆԴԱՍԵՆԸ			83.853	3.208	1.071

Էներգետիկա - 1 ծրագիր

Պետական հատվածի ծրագիր՝ ջերմային էներգաարտադրության Հրազդանի V բլոկի շինարարություն

⁷ Տե՛ս EBRD Investments 1991-2004/EBRD Annual Report, էջ 4-5:

Այս շինարարության ֆինանսավորման նպատակով կառավարությանը տրամադրվել էր 42.312 մլն եվրո գումարով վարկ: Հրագրան V ՁԷԿ-ի շինարարությունը չի ավարտվել՝ նախատեսվածից բարձր ծախսերի և ֆինանսավորման ճեղքը լցնելու համար անհրաժեշտ Հայաստանի կառավարության ֆինանսավորման պակասի պատճառով: Այս վարկը ամբողջությամբ բաշխվել է:

Վարկային պայմանագիրը կնքվել է 1993թ. ապրիլի 20-ին: Վարկի հիմնական գումարը մարվում է 1997 թ.-ից, տարեկան 2 անգամ՝ ապրիլի 20-ին և հոկտեմբերի 20-ին: Վարկը ամբողջությամբ կմարվի 2007 թվականին: Տոկոսագումարները վճարվում են 1993թ. հոկտեմբերից՝ հիմնական գումարի մարման գրաֆիկին համապատասխան: Տոկոսավճարները հաշվարկվում են ըստ Լոնդոնյան միջբանկային 6-ամսյա ավանդների առաջարկի տոկոսադրույքների (LIBOR + 1 %):

2004թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ տվյալ վարկի գումարն ամբողջությամբ օգտագործվել էր: Իրականացվել են 39.873 մլն. դոլարի հիմնական գումարի մարումներ և վճարվել 15.583 մլն. դոլարի տոկոսագումարներ:

Ի լրումն այս ծրագրի, Հրագրանի ՊԸԷԿ-ի V էներգաբլոկի կառուցումն ավարտելու համար 1997թ.-ի ապրիլին Եվրոբանկի կողմից մշակվել էր նոր ֆինանսական փաթեթ՝ 21.5 մլն. եվրո արժողությամբ, որի տրամադրման նպատակն էր հնարավորին արագ ավարտին հասցնել, շահագործման հանձնել և որպես էներգետիկ հատվածի սեփականաշնորհման ընդհանուր ծրագրի մի մաս սեփականաշնորհել Հրագրանի ՊԸԷԿ-ի V էներգաբլոկը: Այս ծրագրի համատեղ ֆինանսավորման նպատակով ընդհանուր վարկավորման չափը նախապես համաձայնեցվել էր ճապոնական արտահանման-ներմուծման (EXIM) բանկի հետ: Այս ծրագիրը դեռևս չի գործում:

Հրագրանի ՊԸԷԿ-ի մյուս էներգաբլոկները 2003թ.-ին վաճառվեցին Ռուսաստանին՝ որպես գույք-պարտքի-դիմաց գործարքի մաս: Եվրոբանկը ներկայումս փորձում է գտնել դրամաշնորհային միջոցներ՝ V էներգաբլոկի շինարարությունն ավարտելու համար: 2003թ.-ի նոյեմբերին հրատարակված Հայաստանում Եվրոբանկի ռազմավարության (Strategy for Armenia) մեջ գնահատվել է, որ ՊԸԷԿ-ի V էներգաբլոկի շինարարությունը ավարտելու համար անհրաժեշտ է ևս 40 մլն. դոլար⁸:

Տրանսպորտ – 1 ծրագիր

Պետական հատվածի ծրագիր՝ «Ձվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրի կառուցում

⁸ Տե՛ս Strategy for Armenia/EBRD, 25 November, 2003, էջ 9:

Եվրոբանկի առաջին ծրագիրը տրանսպորտի բնագավառում՝ 1994թ.-ի նոյեմբերի 29-ին կնքված վարկային պայմանագրով Հատուկ նշանակության պետական ձեռնարկություն Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրի կառուցման ֆինանսավորումն էր՝ 15.708 մլն եվրոյի չափով: Ծրագրի նպատակն էր՝ օժանդակել քաղաքացիական ավիացիայի զարգացմանը, մասնավորապես՝ բեռների տեղափոխման աշխատանքների կազմակերպմանը, վերահսկմանը, մոնիտորինգին և կառավարմանը: Եվ թեև «Զվարթնոց» բեռնահամալիրի շինարարությունը ավարտվեց 1998թ.-ին, սակայն համալիրը չկարողացավ ապահովել կանխատեսվող բեռնաշրջանառության ծավալը (տարեկան 13,000 տոննա շրջանառություն՝ ծախսածածկման համար անհրաժեշտ 40,000 տոննայի համեմատ) և ծրագիրը չստեղծեց վարկի մարման համար անհրաժեշտ ֆինանսական հոսքեր: Հետևաբար, ստեղծված պարտքի բեռը թեթևացնելու նպատակով, 2002թ.-ին ՀՀ կառավարությունը ողջ օդանավակայանի, այդ թվում նաև բեռնահամալիրի կառավարման իրավունքը 30 տարով հանձնեց մասնավոր միջազգային օպերատորի՝ 8 տարիների ընթացքում 59 մլն ԱՄՆ դոլար ներդրումներ իրականացնելու պայմանով:

Վարկի հիմնական գումարի մարումն իրականացվում է 1998թ.-ից՝ տարեկան 2 անգամ՝ մարտի 12-ին և սեպտեմբերի 12-ին: Վարկի վերջնական մարումն իրականացվելու է 2007թ.-ին: Տոկոսագումարների վճարումն իրականացվում է 1995թ.-ի մայիսից՝ հիմնական գումարի մարման գրաֆիկին համապատասխան և տոկոսավճարի հաշվարկման համար հիմք է ընդունվում Լոնդոնյան միջբանկային 6-ամսյա դեպոզիտների առաջարկի տոկոսադրույքները (LIBOR + 1%):

2004թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ տվյալ վարկի գումարն ամբողջությամբ օգտագործվել էր: Իրականացվել են 16.195 մլն դոլարի հիմնական գումարի մարումներ և վճարվել 5.22 մլն դոլարի տոկոսագումարներ:

«Զվարթնոց» օդանավակայանի վերոնշյալ ծրագրին օժանդակելու և օդանավակայանի առաջնային կարիքները բավարարելու նպատակով Եվրոբանկը որոշել է աջակցել Հայաստանի ճանապարհներին վերաբերող այլ ծրագրերի և: Մասնավորապես, Եվրոբանկը նախատեսում է ֆինանսավորել երկաթուղու համակարգի վերականգնման աշխատանքները:

Ազրոբիզնես – 3 ծրագիր

Պետական հատվածի ծրագիր՝ մեծածախ շուկայի կառուցում

Եվրոբանկը մշակել էր նաև ՀՀ գյուղատնտեսության զարգացման ու աջակցման ծրագիր: 1995թ.-ի դեկտեմբերի 14-ին կնքվել էր վարկային պայմանագիր Եվրոբանկի և ՀՀ կառավարության միջև, ըստ որի նախատեսվում էր ՀՀ կառավարությանը տրամադրել 15 մլն դոլար՝ մեծածախ շուկայի ծրագրի ֆինանսավորման համար: Վարկի նպատակներն էին,

նախ, ֆինանսական միջոցներ տրամադրել «Հայաստանի Մեծածախ շուկա» ընկերությանը, Երևանում գյուղատնտեսական արտադրության ապրանքների վեց հավաքակայաններով համալրված ժամանակակից մեծածախ շուկա կառուցելու համար, և երկրորդ, տրամադրել վարկային միջոցներ, որոնք տեղական բանկերի միջոցով պետք է տրամադրվեին սննդի իրացմամբ զբաղվող բիզնեսներին: Նոր մեծածախ շուկայի կառուցման նպատակը թարմ սննդի բաշխման համակարգի զարգացումն էր:

Հիմնական գումարի մարումը և տոկոսագումարների վճարումը նախատեսվում էր իրականացնել 6-ամսյա վճարներով: Վարկի տոկոսավճարի հաշվարկման համար հիմք էր ընդունվում Լոնդոնյան միջբանկային 6-ամսյա դեպոզիտների առաջարկի տոկոսադրույքները (LIBOR):

Սակայն, վարկային պայմանագրի ստորագրման պահից ի հայտ եկած մի շարք դժվարությունների պատճառով 1998թ.-ի հոկտեմբերի 1-ի դրությամբ Կառավարությունը վերանայեց այդ վարկային ծրագիրը և **դրա գործողությունը դադարեցվեց (սառեցվեց):** Մեծածախ շուկաների վարկային ծրագրից օգտագործվել է ընդամենը 553 հազ. եվրո, որն ամբողջությամբ մարվել է: Այս վարկի դիմաց վճարվել է 514,000 դոլարի տոկոսագումարներ:

Հետագայում ևս Եվրոբանկը մտադիր է շարունակելու գյուղատնտեսության բնագավառում փոքր նախագծերի ֆինանսավորումը՝ միջնորդ բանկերի օգնությամբ:

Մասնավոր հատվածի ծրագիր՝ Երևանի կոնյակի գործարանի արտադրական կարողությունների ընդլայնում

2000 թ.-ի վերջին Հայաստանի առաջատար կոնյակ արտադրող և արտահանող գործարանին տրամադրվել է 14.654 մլն եվրո գումարով երկարաժամկետ վարկ, որի նպատակն է՝ ֆինանսավորել գործարանի շրջանառու միջոցների շարունակական պահանջը և արտադրության զարգացումը: Հարկ է նշել, որ Եվրոբանկը ակտիվորեն արտադրության ծրագրեր ֆինանսավորում է միայն բացառիկ դեպքերում, քանի որ այն չի մտնում 1991թ.-ին Եվրոբանկի կողմից հաստատված գործառնությունների ցանկի մեջ: Համաձայն այդ ցանկի, բացի ակտիվորեն արտադրության ծրագրերից, Եվրոբանկը չի ֆինանսավորում նաև ծխախոտի, հրազենի, ազարտային խաղերի արտադրությունը: Սակայն, կարևորելով Երևանի կոնյակի գործարանի վարկային ծրագրի նշանակությունը ՀՀ տնտեսության զարգացման համար, Եվրոբանկը գտնում է, որ Հայաստանն այս ճյուղում ունի մրցակցային առավելություն:

Մասնավոր հատվածի տարածաշրջանային ծրագիր՝ գարեջրի, գինու և հանքային ջրեր բաշխող Castel խմբի ընկերության վերակառուցում և ընդլայնում

Գնահատելով ԱՊՀ երկրներում գարեջրի, գինու և հանքային ջրի արտադրության և բաշխման Castel խմբի գործարար հաջողությունները, 2003թ.-ի դեկտեմբերի 17-ին Եվրոբանկը 20 մլն. դոլարի չափով ներդրում է իրականացրել՝ Հայաստանում, Ադրբեջանում, Վրաստանում և Ռուսաստանում այդ ընկերության արտադրության վերակառուցման և արտադրանքի բաշխման գործառնությունները ֆինանսավորելու նպատակով: Մասնավորապես, Հայաստանում այդ ընկերության արտադրական կարողությունների ընդլայնման և արտադրանքի բաշխման կազմակերպման համար հատկացվել է 1.612 մլն. եվրոյի չափով վարկ:

Արդյունաբերություն – 2 ծրագիր

Մասնավոր հատվածի ծրագիր՝ Ալավերդու պղնձաձուլարանի արտադրական կարողությունների լիովին շահագործում

2002թ.-ի դեկտեմբերի 17-ին Եվրոբանկի Տնօրենների խորհուրդը հավանություն է տվել Ալավերդու պղնձաձուլարանի արտադրական կարողությունների լիովին շահագործման նպատակով 4.250 մլն եվրոյի շրջանառու միջոցներ հատկացնելու ծրագրին: Ի դեպ, նկատենք, որ Ալավերդու պղնձաձուլարանը կովկասյան տարածաշրջանում գործող միակ մասնավոր պղնձաձուլարանն է: Ծրագիրը կաջակցի Հայաստանում պղնձի արտադրության ծավալների կայունացմանը, և դրանով իսկ արտադրության պրոցեսի արդյունավետության բարելավմանը:

Մասնավոր հատվածի ծրագիր՝ «Շեն» կոնցեռնի շինանյութերի արտադրության ընդլայնման համար

2004թ.-ի վերջին Եվրոբանկը ձեռք էր բերել «Շեն» կոնցեռնի բաժնետոմսերի 24%-ը՝ 850 հազ. եվրո արժողությամբ: 2005թ.-ի հուլիսին Եվրոբանկն ավելացնելով իր փայամասնակցությունը կոմպանիայի բաժնետիրական կապիտալում՝ այն հասցրեց 36%-ի: Փայամասնակցության ավելացումն իրականացվել է 400 հազ. եվրո արժողությամբ լրացուցիչ բաժնետոմսերի թողարկման ճանապարհով: Ներկայումս ներդրումների ընդհանուր արժողությունը կազմում է 1,250 հազ. եվրո, որոնք ուղղվել են բետոնե գունավոր բլոկների արտադրության նոր գործարանի կառուցմանը: Գործարանը կգործարկվի 2005թ.-ի օգոստոսի վերջին և հերթափոխի (8 ժամվա) ընթացքում կարտադրի 13 հազ. բլոկ: Ըստ թողարկվող արտադրանքի ծավալի և որակի, գործարանը միակն է հարավային Կովկասում: Ծրագիրը կաջակցի Հայաստանում շինանյութերի ներքին պահանջարկի բավարարմանը: Ծրագրի հաջողության դեպքում Եվրոբանկի և «Շեն» կոնցեռնի համագործակցությունը

կարող է շարունակվել գիպսակարտոնի գործարանի կառուցման ֆինանսավորման ոլորտում:

Ֆինանսական հատված- 10 ծրագրեր

Մասնավոր հատվածի 9 ծրագրեր՝ տեղական առևտրային բանկերի կապիտալի բազայի ընդլայնում՝ նրանց բաժնետիրական կապիտալներում մասնակցություն ունենալու միջոցով, ինչպես նաև վարկային միջոցների և երաշխիքների տրամադրում

Հայաստանի ֆինանսական համակարգին աջակցությունը Եվրոբանկն իրականացնում է հիմնականում, նախ, «Բազմաբանկ ֆինանսավորման» (Multibank Framework Financing Facility) և «Առևտրի խթանման» (Trade Facilitation Program) մեխանիզմների միջոցով, և, երկրորդ, հայաստանյան բանկերի բաժնեմասերի (Bank Equity Facility) ձեռք բերման միջոցով:

«Բազմաբանկ ֆինանսավորման» մեխանիզմով առավել վարկունակ և կառավարման գործուն թիմ ունեցող ՀՀ առևտրային բանկերին տրամադրվում են վարկային միջոցներ՝ փոքր և միջին ձեռնարկություններին վարկավորելու նպատակով: Այս մեխանիզմով տրամադրվող վարկերի մարման ժամկետը 5 տարի է, 24 ամիս արտոնյալ ժամկետով:

«Առևտրի խթանման» մեխանիզմի նպատակն է՝ ա) աջակցել ներ - և միջ - տարածաշրջանային առևտրին, բ) օգնել ծրագրին մասնակից տեղական բանկերին կապեր հաստատելու միջազգային բանկերի հետ և գ) ուժեղացնել տեղական բանկերի կարողությունները առևտրի ֆինանսավորման գործում: Այս ծրագրի համաձայն Եվրոբանկը երկարաժամկետ երաշխիքներ է տրամադրում տեղական բանկերին, որոնց հիման վրա նրանք կարող են՝ 1) վարկեր ներգրավել օտարերկրյա բանկերից և այնուհետև վարկավորել արտահանման կողմնորոշում ունեցող և միջազգային առևտրում ներգրավված ձեռնարկություններին և 2) ձեռք բերել կապիտալ սարքավորումներ: Տեղական բանկերի ընտրությունը կատարելիս հաշվի է առնվում նրանց ֆինանսական վիճակը, կորպորատիվ կառավարման մակարդակը, բաժնետերերի հստակ կառուցվածքը և առևտրի ֆինանսավորման անհրաժեշտությունը: Եվրոբանկի այս մեխանիզմին աջակցում են Շվեյցարիայի, Նիդեռլանդների, Նորվեգիայի, Ավստրիայի և Գերմանիայի կառավարությունները:

«Բանկերի բաժնեմասերի ձեռք բերման» մեխանիզմի շրջանակներում Եվրոբանկը ներդրում է կատարում տեղական բանկեր բաժնետիրական կապիտալներում: Բաժնեմասերը հետագայում կարող են վաճառվել տեղական կամ միջազգային ներդրողներին:

«Բազմաբանկ ֆինանսավորման», «Առևտրի խթանման» և «Բանկերի բաժնեմասերի ձեռքբերման» մեխանիզմների շրջանակներում ՀՀ առևտրային բանկերի հետ իրականացվում են հետևյալ ծրագրերը՝

«Կասկադ» բանկում (նախկինում՝ «Emporiki») բանկ. - Իրականացվել է 1.054 մլն եվրոյի ներդրում՝ բանկի բաժնետիրական կապիտալում⁹: Ձեռք է բերվել բանկի բաժնետոմսերի 25 %-ը:

Հայէկոնոմբանկ - «Բազմաբանկ ֆինանսավորման» մեխանիզմով տրամադրվել է 733 հազ. եվրո վարկային միջոցներ, իսկ «Առևտրի խթանման» մեխանիզմով՝ 679 հազ. եվրոյի երաշխիք: Բացի այդ, 2004թ.-ին Եվրոբանկը ձեռք է բերել Հայէկոնոմբանկի բաժնետոմսերի 25%-ը պլյուս 1 բաժնետոմս: Ձեռք բերվող բաժնետոմսերի քիվը կազմում է 253,335՝ յուրաքանչյուրի անվանական արժեքը 2500 դրամ: Բաժնեմասի եվրոյով համարժեքը կազմում է 904 հազ. եվրո: Եվրոբանկի այս ներդրումը կաջակցվի Եվրոհամայնքի շուրջ 500 հազ. եվրո կազմող տեխնիկական աջակցությամբ, որը ուղղված կլինի առանցքային ոլորտներում վերապատրաստման և կառավարման բարելավմանը: Եվրոբանկը կունենա իր տեղը Հայէկոնոմբանկի Վերահսկողական խորհրդում: Այս ներդրումը կուժեղացնի Հայէկոնոմբանկի դիրքերը շուկայում և նպաստի Հայաստանի քաղաքացիներին մատուցվող բանկային ծառայությունների բարելավմանը:

Անելիք բանկը – «Բազմաբանկ ֆինանսավորման» մեխանիզմով տրամադրվել է 733 հազ. եվրո վարկային միջոցներ, իսկ «Առևտրի խթանման» մեխանիզմով՝ 253 հազ. եվրոյի երաշխիք: Բացի այդ, Եվրոբանկի կողմից 2004թ.-ին «Անելիք բանկ»-ին տրամադրվել է 1,099 հազ. եվրոյի վարկային միջոցներ մեկ այլ՝ «Փոքր և Միջին Ձեռնարկությունների վարկային գիծ» (SME credit line) մեխանիզմով: Այս ծրագրի նպատակը փոքր և միջին չափի բիզնեսների վարկավորման շարունակականության ապահովումն է:

Գյուլփոխբանկ - «Բազմաբանկ ֆինանսավորման» մեխանիզմով տրամադրվել է 2,381 հազ. եվրոյի վարկային միջոցներ: Այդ միջոցներով Գյուլփոխբանկը տեղական ձեռներեցներին կտրամադրի «միկրո» վարկեր մինչև 10,000 դոլար արժողությամբ, մինչև երկու տարի ժամկետով և «փոքր» վարկեր՝ մինչև 100,000 դոլար արժողությամբ, մինչև երեք

⁹ Այս ներդրումը Հունաստանի Առևտրային բանկի հետ 1995թ.-ի դեկտեմբերին Եվրոբանկի կնքած Բազմածրագիր մեխանիզմի մի մասն է: Եվրոբանկն աջակցում է Հունաստանի Առևտրային բանկի ներդրումային ծրագրերի իրագործմանը Բալկանյան և Սևծովյան երկրներում: Ծրագիրը, ընդհանուր արժողությամբ կազմել է 43.5 մլն ԱՄՆ դոլար: Ծրագիրը նպատակ ունի որոշ երկրներում հիմնել Ծրագրային բանկեր, մասնավորապես Ալբանիայում, Հայաստանում, Վրաստանում և Մոլդովայում: Եվրոբանկի կողմից ներդրվում է 15 մլն ԱՄՆ դոլար՝ որպես կանոնադրական կապիտալ: Սկզբնական շրջանում Ծրագրային բանկն իր գործունեությունը կենտրոնացնում է արդիական, արդյունավետ ծախքերով հիմնական առևտրային բանկային ծառայությունների մատուցման վրա: Տեղական բանկերը, որպես փոքրամասնություն կազմող բաժնետերեր, կարող են մասնակցել Ծրագրային բանկի հիմնմանը, դրանով բարձրացնելով տեղական շուկաների զարգացման համար անհրաժեշտ ներդրումների ծավալները:

տարի ժամկետով: «Առևտրի խթանման» մեխանիզմով Գյուլփիոխբանկին տրամադրվել է 253 հազ. եվրոյի երաշխիք:

Մասնավոր հատվածի ծրագիր՝ «Կասկադ» ապահովագրական և վերաապահովագրական ընկերության բաժնետիրական կապիտալում ներդրում իրականացնելու. 2005թ.-ի հունիսի 22-ի Եվրոբանկի Տնօրենների խորհուրդը քննարկել է ՀՀ ֆինանսական համակարգի ևս 1 ծրագիր՝ «Կասկադ» ապահովագրական և վերաապահովագրական ընկերության¹⁰ բաժնետիրական կապիտալը 0.5 մլն ԱՄՆ դոլարով ավելացնելու և ընկերության բաժնետոմսերի 35%-ը ձեռք բերելու մասին: Ներդրումը ապահովում է լրացուցիչ ֆինանսներ, որոնք կուղղվեն ընկերության շրջանառու կապիտալի համալրմանը, ընկերության ենթակառուցվածքի և վաճառահանման ցանցի զարգացմանը և նոր կոմերցիոն ու անձնական ապահովագրական արտադրանքի մատուցմանը: Կապիտալի ավելացումը կատարվելու է 2006-2008թթ.-երի ընթացքում համամասնորեն: Ծրագիրը կխթանի նաև մրցակցությունը ապահովագրական բիզնեսի ոլորտում:

III. Զննարկված և հետագա ընթացք չստացած ծրագրերը

Էներգետիկա՝ էլեկտրաբաշխիչ ցանցերի սեփականաշնորհում

Եվրոբանկի տնօրենների խորհուրդը 2000թ.-ի սեպտեմբերին որոշում էր կայացրել մասնակցել 4 էլեկտրաբաշխիչ ցանցերի սեփականաշնորհման գործընթացին՝ ՀՀ կառավարությունից գնելով յուրաքանչյուր էլեկտրաբաշխիչ ցանցի բաժնետոմսերի 19.9%-ը: Ներդրման ընդհանուր չափը կազմելու էր 20 մլն դոլար: Եվրոբանկը նախատեսում էր ռազմավարական ներդրողի (ռազմավարական ներդրողը տնօրինում է բաժնետոմսերի 51%-ը) հետ 5-15 տարով կնքել փութ/քոլ օպցիոնի պայմանագիր, այսինքն նրան իրավունք տալ հետագայում գնել Եվրոբանկի բաժնեմասը:

Սակայն ռազմավարական ներդրողը (Midland Resources) այդ բնագավառում փորձի պակասի պատճառով Եվրոբանկի կողմից չդիտարկվեց որպես ընդունելի ներդրող և ծրագիրը չեղյալ համարվեց: Եվրոբանկի փորձագետները գտնում են, որ ներկայումս էլեկտրաբաշխիչ ցանցերը կառավարվում են արդյունավետ և, հետևաբար, հնարավոր են համարում հետագա հինգ տարիների ընթացքում ներդրումներ իրականացնել այդ ոլորտում:

¹⁰ «Կասկադ» ապահովագրական և վերաապահովագրական ընկերությունը ՍՊԸ է, որը Հայաստանում լիցենզավորվել է 2005թ.-ի հունվարին և գործում է որպես ապահովագրական ընկերություն: Ընկերության կապիտալի 99.9%-ը ներկայումս տնօրինում է **Cascade Capital Holdings**-ը, որն էլ իր հերթին տնօրինվում է Գաֆեսյան Հիմնադրամի կողմից:

Հեռահաղորդակցություն՝ Արմենթել

Հեռահաղորդակցության տեղական ցանցերի արդիականացման, միջազգային ուղիների ընդլայնման, հեռավոր շրջաններում հեռախոսային ծառայությունների սփռման, հեռահաղորդակցման խտության ավելացման և ծառայությունների բարելավման նպատակով Եվրոբանկը 1998թ.-ի հուլիս-օգոստոս ամիսներին նախատեսում էր ուղղակի ներդրում կատարել Հայաստանի հեռահաղորդակցության ոլորտում և վարկ տրամադրել (60 մլն դոլար, որը բաղկացած էր 40 մլն «Ա» վարկից՝ Եվրոբանկի հաշվից և 20 մլն «Բ» վարկից՝ մասնակիցների հաշիվներից): Այս մասնակցությամբ Եվրոբանկը մտադիր էր խրախուսել մրցակցությունը և ստեղծել ներդրումներ ներգրավելու հնարավորություն՝ ներկայումս թերի չահագործվող հեռախոսային շուկայի մի շարք հատվածների համար: Սակայն ծրագիրը չեղյալ համարվեց մինչև ստորագրելը:

Ներկայումս Եվրոբանկը գտնում է, որ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջազգային շուկայում կարևոր դիրք ունենալու համար Հայաստանին անհրաժեշտ են մրցակցայնորեն գնորոշված և արդյունավետորեն աշխատող հեռահաղորդակցության ծառայություններ: Եվրոբանկը մտադիր է նախաձեռնել տեխնիկական օգնության ծրագիր՝ նպատակ ունենալով աջակցել Կապի նախարարությունից անկախ կարգավորվող մարմնի կայացմանը:

IV. Նախատեսվող ծրագրերը գործող մեխանիզմների շրջանակներում

Մասնավոր հատվածի ծրագիր՝ հիդրո և քամու ուժով ու բիոմասայով աշխատող կայանների կառուցում

Էներգետիկ հատվածի վերակազմավորմանն ուղղված պետական ծրագրերին աջակցելու նպատակով Եվրոբանկը նախատեսում է հետագոտել մասնավոր փոքր հիդրո և քամու ուժով ու բիոմասայով աշխատող կայանների կառուցման հնարավորությունը ՀՀ-ում, որի շուրջ այժմ բանակցություններ են տարվում եվրոպական մի շարք ընկերությունների հետ՝ համատեղ ֆինանսավորման նպատակով¹¹: 2004թ.-ին Հայաստանի իշխանությունների հետ բանակցությունների ժամանակ նշվել է, որ նոր կայաններ կառուցելու համար մասնավոր հատվածում արվող ներդրումները կարող են կազմել մինչև 100 մլն. դոլար, ընդ որում, նախնական փուլում՝ 30-40 մլն դոլար:

¹¹ St'u Building on Success/ EBRD, 2005, էջ 15:

Եվրոբանկը նախատեսում է Հայաստանի մասնավոր հատվածի զարգացմանը աջակցել մասն հետևյալ հիմնադրամների միջոցով՝

- **«Մետաքսե ճանապարհ» հիմնադրամ.** Այս հիմնադրամի միջոցով նախատեսվում է բաժնեմասային ներդրումներ կատարել Կենտրոնական Ասիայում և Կովկասում, հիմնականում Ղազախստանում, Ուզբեկստանում և Ադրբեջանում, ինչպես նաև Ղրղզստանում, Տաջիկստանում, Թուրքմենստանում, Հայաստանում և Վրաստանում գործող ձեռնարկություններում:
- **Կովկասյան հիմնադրամ (տարածաշրջանային).** 1998թ.-ի դեկտեմբերից Եվրոբանկը, Անդրծովյան մասնավոր ներդրումների կորպորացիային (Overseas Private Investment Corporation) զուգահեռ, ստեղծել է հիմնադրամ, որի միջոցով նախատեսում է շուրջ 7.4 մլն եվրո ներդրումներ կատարել Կովկասյան երկրներում՝ Վրաստանում, Ադրբեջանում և Հայաստանում գործող մասնավոր ձեռնարկություններում: Այս ծրագիրը վերանայվել է 2001թ. փետրվարի 9-ին: Կովկասյան հիմնադրամի նպատակն է՝ հասնել կապիտալի երկարաժամկետ աճի և ստեղծել միջին ժամկետ դրամական հոսքեր՝ հասույթը ներդնելով Կովկասի պատմականորեն կարևոր նշանակություն ունեցող սեկտորներում, ինչպես օրինակ, տրանսպորտի, մթերքների վերամշակման և բաշխման ոլորտներում, ինչպես նաև սեփականության զարգացման ծրագրերում: Եվրոբանկի փորձագետները գտնում են, որ հիմնադրամի հաջող գործունեությունը կբարձրացնի Կովկասյան տարածաշրջանի գրավչությունը այլ պոտենցիալ ներդրողների համար: Ագրոբիզնեսում, հեռահաղորդակցության մեջ և տրանսպորտում նախատեսվող ծրագրերը, ըստ էության, կնպաստեն երկրների միջև կապերի հաստատմանը և այդ տնտեսություններում գործառնական ծախսերի կրճատմանը:
- **Սևծովյան հիմնադրամ.** Այս հիմնադրամի միջոցով Եվրոբանկը արդեն ներդրումներ է կատարել Սևծովյան տարածաշրջանի միջին չափի ձեռնարկություններում, հատկապես Բուլղարիայում և Ռումինիայում: Հիմնադրամի աշխարհագրական շրջանակների մեջ ներառված են նաև Ուկրաինան, Ռուսաստանը, Հայաստանը, Ադրբեջանը, Վրաստանը, Մոլդովան և Մակեդոնիան: Հիմնադրամի միջոցով նախատեսվում է մինչև 10 մլն դոլար ներդրումներ կատարել նաև կենտրոնական Եվրոպայում՝ Լեհաստանում, Հունգարիայում և Չեխիայում: Տիպային ներդրման չափը կազմում է 3-9 մլն դոլար: Հայաստանում նախատեսվող ներդրման չափը կազմում է 763 հազ. եվրո:

V. Եվրոբանկի գործունեության ուղղությունները և ֆինանսավորման մեխանիզմները ներկա էտապում

Անցել է գրեթե 15 տարի Եվրոբանկի կազմավորումից հետո: Եվրոբանկի անդամ 27 երկրների պահանջմունքները ներկայումս այլ են, քան 1991թ.-ին էին, երբ Եվրոբանկը ձևավորվեց արևելյան և կենտրոնական Եվրոպայի ու նախկին ԽՍՀՄ երկրներին աջակցելու շուկայական տնտեսության անցման: Նոր խնդիրների լույսի ներքո անհրաժեշտաբար փոխվում են նաև Եվրոբանկի գործունեության գերակայություններն ու ուղղությունները, այսինքն՝ դրանք փորձում են հարմարեցնել նոր պայմաններին: Այդ մասին հանգամանորեն խոսվել է Եվրոբանկի 2005թ.-ի տարեկան հավաքում և արձանագրվել, որ 2006թ.-ի տարեկան հավաքում Եվրոբանկը կներկայացնի իր գործունեության նոր ռազմավարությունը առաջիկա 5 տարվա համար:

Եվրոբանկը նախատեսում է անդամ-երկրներում իր հետագա գործունեությունը ծավալել նոր բիզնես-մոդելի շրջանակներում, համաձայն որի նախատեսվում է՝

- ընդլայնել կիրառվող ֆինանսական գործիքների կազմը և դրանք համապատասխանեցնել անցումային երկրների շուկաներին
- ավելացնել ծրագրերի քանակը և ֆինանսավորման ծավալները արևելքում՝ հատկապես Ռուսաստանում և հարավ-արևելքում՝ Բալկաններում, ներառյալ Բուլղարիայում, Ռումինիայում, Ուկրաինայում և կենտրոնական Ասիայում
- կրճատել ներդրումների ծավալները Եվրամիությանը արդեն միավորված 8 երկրներում և, հիմնականում, իրականացնել բաժնետիրական ներդրումներ
- ավելացնել բաժնետիրական ներդրումների ծավալները անդամ-երկրներում, ստեղծել վարկավորման հնարավորություններ միջին չափի ձեռնարկությունների համար և նպաստել համայնքային ծառայությունների ոլորտի զարգացմանը
- աջակցել կառավարությունների ջանքերին՝ ուղղված իրենց երկրներում օրենքի գերակայության ապահովմանը
- ֆինանսավորել տարածաշրջանային ենթակառույցների (էներգետիկա, տրանսպորտ, ջրամատակարարում) և առևտրի զարգացման ծրագրեր
- աջակցել նորամուծական մոտեցումներին էներգետիկայի զարգացման այնպիսի ուղղություններում, որոնք դուրս են նավթի և գազի առաջարկի տրադիցիոն լուծումներից
- խթանել տարածաշրջանում կապիտալ շուկաների զարգացմանը և այդ շուկաները օգտագործել որպես ներդրումներ ներգրավելու գործիք, մասնավորապես, վարկեր տրամադրելով ազգային արժույթով, ինչպես դա արվեց վերջերս Ռուսաստանում: Դա հնարավորություն կտա կրճատել փոխարժեքի ռիսկը փոխառուների կամ ներդրողների համար
- նպաստել օտարերկրյա ֆինանսական հոսքերի ուղղմանը դեպի բանկային հաստատություններ

- վերանայել միջազգային կազմակերպությունների հետ Եվրոբանկի փոխհարաբերություններն այնպես, որ ապահովվի փոխգործողությունների առավելագույն արդյունավետությունը
- պարբերաբար կազմակերպել քաղաքական երկխոսություններ տարածաշրջանի երկրների միջև՝ իրենց ընդհանուր մտահոգությունները քննարկելու նպատակով

Եվրոբանկի փորձագետները պատրաստվում են գործել առավել բարդ միջավայրում, որը նշանակում է նրանք նախատեսում են գնահատել, իրականացնել և մոնիտորինգի ենթարկել թվաքանակով շատ, սակայն ֆինանսավորման ծավալներով փոքր ներդրումներ: Դա կարող է հանգեցնել Եվրոբանկի կողմից ավելի մեծ ռիսկի ստանձնման, ծրագրերի արժեքի/ծախքի ավելացման և Եվրոբանկի շահութաբերության կրճատման:

Եվրոբանկի 2004թ.-ի տարեկան հավաքում Եվրոբանկի միջին ժամկետ ռազմավարության առաջնային նպատակներից է սահմանվել վաղ անցումային երկրներին (Early Transition Countries, ETC) ցուցաբերվող օժանդակությունը ընդլայնելու հարցը: Այդ երկրների թվին են պատկանում ԱՊՀ-7 ամենաաղքատ երկրները՝ Հայաստանը, Ադրբեյջանը, Վրաստանը, Դրոգստանը, Մոլդովան, Տաջիկստանը և Ուզբեկստանը: Մասնավորապես, առաջարկվել է ավելացնել ֆինանսական միջոցների ծավալները, իրականացնել նոր ծրագրեր, զարգացնել կիրառվող գործիքակազմը և մշակել նոր գործիքներ, բարելավել համագործակցությունը միջազգային այլ ֆինանսական կազմակերպությունների հետ: Այդ նպատակով Եվրոբանկի փորձագետների կողմից մշակվել է ինստիտուցիոնալ ռազմավարություն (the ETC Initiative) և դրա ներդրմանն առնչվող գործողությունների պլան (Action plan):

Ընդլայնելով կիրառվող ֆինանսական գործիքների կազմը և դրանք համապատասխանեցնել անցումային երկրների շուկաներին, Եվրոբանկը նախատեսում է տեղական ձեռնարկությունների անմիջական ֆինանսավորումը իրականացնել ընդլայնված Միջին չափի ֆինանսավորման մեխանիզմի (Medium-sized Co-financing Facility, MSCF), Ուղղակի ներդրումային մեխանիզմի (Direct Investment Facility, DIF), Ուղղակի վարկային մեխանիզմի (Direct Loan Facility, DLF) և Արտահանման նախնական ֆինանսավորման նոր մեխանիզմի (Proposed Structured Pre-Export Financing Facility) միջոցով:

Միջին չափի ֆինանսավորման մեխանիզմը հաստատվել է Եվրոբանկի Տնօրենների Խորհրդի կողմից 2003թ.-ի սեպտեմբերի 30-ին: Մեխանիզմի հիմնական նպատակն է՝ վաղ անցումային երկրներում բավարարել միջին չափի վարկերի պահանջարկը, որը հնարավոր չէ անել ներկայումս կիրառվող մեխանիզմների միջոցով: Այս մեխանիզմի ներքո նախատեսվում է մասնակցել տեղական բանկերի կողմից մասնավոր ձեռնարկությունների վարկավորմանը՝ համաֆինանսավորման ձևով: Այս գործիքը նախատեսված է տնտեսության փոքր չափեր և միջին ու խոշոր ձեռնարկությունների սահմանափակ թվաքանակ ունեցող

երկրների համար: Այդ երկրների կազմում ընդգրկված են վաղ անցումային շրջանի վեց երկրներ, որոնց թվում է Հայաստանը, ինչպես նաև չորս այլ փոքր երկրներ: Եվրոբանկի մասնակցությունը կկազմի յուրաքանչյուր վարկային ենթածրագրի մինչև 50%-ը: Յուրաքանչյուր վարկային ենթածրագրի չափը կկազմի 1-8 միլիոն եվրո, իսկ Եվրոբանկի մասնակցությունը դրանցից յուրաքանչյուրին՝ 0.5-4 միլիոն եվրո: Այս մեխանիզմի համար հատկացված ընդհանուր գումարը կազմում է 60 միլիոն եվրո:

Ուղղակի ներդրումային մեխանիզմը արդեն 4 տարի գործող ծրագիր է, որը հնարավորություն է տալիս բաժնետիրական ներդրումներ կատարել վաղ անցումային երկրների նոր ստեղծվող մասնավոր ձեռնարկություններում: Այս մեխանիզմի իրականացման նպատակով հատկացված է 60 միլիոն դոլար, որից 38 միլիոն դոլարը դեռևս բաշխված չէ: Յուրաքանչյուր առանձին ներդրման չափը կազմելու է 0.5-2.5 մլն ԱՄՆ դոլար, ընդ որում Եվրոբանկի բաժնեմասը կարող է կազմել մինչև 49%:

Ուղղակի վարկային մեխանիզմը մշակված է միջին և երկարաժամկետ ֆինանսական գործիքները համալրելու նպատակով: Այս մեխանիզմի նպատակը միջին չափի մասնավոր ձեռնարկությունների ֆինանսական պահանջների բավարարումն է: Որոշ վաղ անցումային երկրներում չնայած բարդ շուկայական պայմաններին, ստեղծվում են մասնավոր ձեռնարկություններ, որոնք թեև, ըստ միջազգային ստանդարտների, միջին չափի են, բայց իրականում դինամիկ սեզմենտ են զարգացող մասնավոր շուկայում և որոշիչ դեր են խաղում շուկայի զարգացման գործում: Ուղղակի վարկավորման գործիքի մշակումը կարևորվել է այնքանով, որ ուղղակի կապիտալ ներդրումները, երբեմն, հիմնախնդրային են՝ բաժնետերերի փոքրամասնության վատ պաշտպանվածության, ոչ ադեկվատ կորպորատիվ կառավարման, ինչպես նաև տեղական բաժնետերերի կողմից սեփականությանը և կառավարմանը միջամտելու առումով: Այս մեխանիզմի համար հատկացված է 20 միլիոն եվրո, որը բաշխվելու է 3 տարիների ընթացքում: Վարկերը կտրամադրվեն մինչև 5 տարի ժամկետով:

Արտահանման նախնական ֆինանսավորման նոր մեխանիզմը նախատեսված է այն արտահանողների համար, որոնք կանխիկի պահանջ ունեն հումքի, սարքավորման և շրջանառու կապիտալի ձեռք բերման համար: Կախված բիզնեսի տեսակից ֆինանսավորումը կարող է ապահովված լինել արտահանվող ապրանքներով, հումքով և այլն: Այս մեխանիզմն արդեն կիրառվում է Տաջիկստանում և Ղրղզստանում՝ բամբակի արտահանման ժամանակ:

Հայաստանը կարող է օգտվել վերոնշյալ ֆինանսավորման մեխանիզմներից և Եվրոբանկի ռազմավարության բնագավառներում կարող է առաջարկել նոր ծրագրեր: Այսպես, Հայաստանի ֆինանսական համակարգում Եվրոբանկը նպատակ ունի օժանդակել ֆինանսական միջնորդության աստիճանի բարձրացմանը, բանկային համակարգի

կոնսոլիդացիային, ինչպես նաև նպաստել ոչ բանկ ֆինանսական կազմակերպությունների զարգացմանը: Մասնավորապես, Եվրոբանկը նախատեսում է.

- ընդլայնել նախկինում տրամադրված վարկային միջոցների ծավալները և տեղական բանկերին տրամադրել նոր վարկային գծեր՝ միջին և փոքր ձեռնարկություններին ֆինանսավորելու համար
- աջակցել գործընկեր տեղական բանկերին՝ միջին չափի ֆինանսավորման մեխանիզմի միջոցով հաճախորդներին երկարաժամկետ վարկեր տրամադրելու հարցում
- իրականացնել ներդրումներ տեղական բանկերի բաժնետիրական կապիտալներում
- ընդլայնել առևտրի խթանման ծրագրի շրջանակները՝ նոր մասնակիցներ ներգրավելու և գործող վարկային գծերը ավելացնելու միջոցով
- նախաձեռնել լիզինգի, հիփոթեքային վարկի և այլ ֆինանսական գործիքների զարգացմանն ուղղված նոր ծրագրերի մշակում
- բիզնես միջավայրը և ֆինանսական համակարգը զարգացնելու նպատակով շարունակական երկխոսություններ վարել տեղական ֆինանսական կազմակերպությունների՝ Հայաստանի կառավարության և կենտրոնական բանկի հետ:

Կրկին անգամ նկատենք, որ Եվրոբանկը բարձր է գնահատում Հայաստանի տնտեսական առաջընթացը: 2004թ.-ի տարեկան հաշվետվության մեջ Եվրոբանկի փորձագետները նշում են. «2004թ.-ին Հայաստանի կառավարությունը զգալիորեն բարելավել է բիզնես միջավայրը, որը նպաստել է ներդրումների ներգրավմանը: Կարևորագույն փոփոխություններ են կատարվել «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» և «Բանկերի և վարկային կազմակերպությունների սնանկության մասին» օրենքներում ու արժեթղթերի շուկայի օրենսդրության մեջ՝ նպատակ ունենալով բարելավել կորպորատիվ կառավարման պրակտիկան և ֆինանսական շուկաների հրապարակայնությունը: Հայաստանը նաև կարևորագույն քայլեր է ձեռնարկել իր բջջային հեռահաղորդակցության շուկան ազատականացնելու ուղղությամբ: Կայուն տնտեսական աճը Հայաստանում պահանջում է մասնավոր սեկտորի գործունեության, հատկապես՝ ագրոբիզնեսի հիմնավոր զարգացում»¹²:

Ամփոփելով, նշենք, որ Եվրոբանկի տեսանկյունից Հայաստանի տնտեսական զարգացման համար կարևորվում են նաև՝ ա) ֆինանսական համակարգի արդյունավետության և դրա նկատմամբ վստահության բարձրացումը, գ) պետական ենթակառույցների ապապետականացման խթանումը՝ պատշաճ կառավարման կառույցներով շուկայական ինստիտուտների ստեղծման միջոցով, դ) սեփականաշնորհման

¹²Տե՛ս Buliding on Success/ EBRD, էջ 50:

գործընթացի ավարտը և սեփականաշնորհված ձեռնարկությունների վերականգնումը ե) պարտքի կայունության ապահովումը: Եվրոբանկի կողմից Հայաստանի համար հաստատված ռազմավարության ներքո ծրագրերի ճիշտ ընտրությունը և պատշաճ իրականացումը կնպաստի վերոնշյալ խնդիրների լուծմանը և ՀՀ տնտեսության զարգացմանը:

Հիշեցնենք նաև, որ Եվրոբանկի կողմից վարկավորման պայմանները բավականին խիստ են, այն է

- բացառում են պարտքի վերաձևակերպում,
- Եվրոբանկն ունի առաջնահերթ վարկատուի կարգավիճակ,
- մասնավոր ձեռնարկություններին փոխատվությունները տրամադրվում են միայն երկրի կառավարության երաշխիքով,
- ելնելով տվյալ երկրի ռիսկայնությունից՝ Եվրոբանկը վարկավորում է շուկայական բարձր տոկոսադրույքներով, ինչը ներառում է նաև տվյալ երկրում Եվրոբանկի ռիսկի չափը:

Վերջիններս բխում են այդ կառույցի բնույթից, այսինքն՝ ի տարբերություն ԱՄՀ-ի և Համաշխարհային բանկի, Եվրոբանկը հետապնդում է նաև կոմերցիոն շահեր¹³: Դրանով էլ հենց պայմանավորված է եղել այն հանգամանքը, որ թեև ըստ Եվրոբանկի «անցումային ինդեքսի» Հայաստանի գնահատականը ԱՊՀ երկրներում ամենաբարձրն է եղել, սակայն ներդրումների տեսանկյունից Հայաստանն ավելի «համեստ» դիրք է գրավում:

Հետևաբար՝ Հայաստանում Եվրոբանկի հետագա ներդրումները շատ ավելի ցանկալի է, որ իրականացվեն ոչ թե Եվրոբանկի վարկային գործիքի միջոցով, այլ բաժնետիրական կապիտալներում մասնակցության, տեխնիկական աջակցության, մասնավոր ձեռնարկություններում, այդ թվում նաև ֆինանսական հաստատություններում կառավարման միջազգային փորձի և նոր տեխնոլոգիաների ներդրման, ինչպես նաև կադրերի վերապատրաստման միջոցով¹⁴:

¹³ Հիշեցնենք, որ Եվրոբանկի բաժնետերերի թվում է նաև շահույթի նպատակ հետապնդող Եվրոպական ինվեստիցիոն բանկը:

¹⁴ Ի դեպ, նկատենք, որ Հայաստանում Եվրոբանկի նոր ռազմավարությունը ներկայումս մշակման փուլում է և կիրառարակվի 2005 թվականի դեկտեմբերին:

Գրականության ցանկ

1. EBRD Investments 1991-2004/EBRD Annual Report, 2004.
2. Building on Success/ EBRD, Economic snapshots for 2004.
3. The times – and the EBRD – are changing/EBRD Annual Meeting, 2005.
4. EBRD President Jean Lemierre’s Press Conference at the Annual Meeting in Belgrade, 23 may, 2005.
5. Interim Financial Report at 1 March 2005, EBRD, 2005.
6. Law in Transition 2005 / Courts and Judges, EBRD, 2005.
7. Strategy for Armenia/EBRD, 25 November, 2003.
8. Project Summary Document: Armeconombank equity, 2004.
9. Project Summary Document: Cascade Insurance and Reinsurance Company, 2005.